

РЭЦЭНЗІІ
REVIEWS

Паступіў у рэдакцыю 04.09.2023
Received 04.09.2023

<https://doi.org/10.29235/2524-2369-2024-69-3-250-255>

Н. А. Развадоўская

Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка, Мінск, Беларусь

ГІСТОРЫЮ ТВОРАЦЬ АСОБЫ

«Ой, не мне трэба было пісаць гэтую кнігу» – адзначаным радком пачынаецца даследаванне «Палескі дзівасіл: нарыс жыцця і творчасці Уладзіміра Гніламедава» вядомых літаратуразнаўцаў В. Локун і В. Русілка, якое нядаўна пабачыла свет у выдавецтве «Беларуская навука»¹. «Ой, не мне трэба было пісаць гэтую рэцэнзію», – міжволі падумалася, калі кніга апынулася ў маіх руках. Так здарылася, што з чалавекам, пра якога пішуць аўтары «Палескага дзівасілу», у далёкім ужо 2005 г. мяне звёў навуковы і жыццёвы лёс: Уладзімір Васільевіч як галоўны апанент маёй дысертацыі з’явіўся адной з тых асоб, якія шчасліва благаславілі мяне ў навуку і жыццё. Аналізаваць, выносіць ацэнкі, фармуляваць заўвагі ў такіх выпадках заўсёды нялёгка, рызыкаўна, адказна, але ж паспрабую...

Назва кнігі як нельга лепш раскрывае асобу Уладзіміра Васільевіча Гніламедава – «Палескі дзівасіл»... Дзевяць сіл, якіх хапае і на навуковую дзейнасць, і на мастацкую творчасць. Палессе – край, зямля, якая жывіць, мацуе сілы, натхняе на пошукі...

Кніга складаецца з чатырох цесна звязаных паміж сабой частак, кожная з якіх раскрывае тую ці іншую грань асобы У. В. Гніламедава: навукоўца, пісьменніка, чалавека, асобы.

Першая частка кнігі – «Дарогі жыцця» – знаёміць з біяграфіяй выдатнага беларускага навукоўцы. Перад вачыма чытача праходзіць увесь жыццёвы шлях Уладзіміра Васільевіча – ад простага вясковага хлопчыка да акадэміка НАН Беларусі. Імкнучыся зрабіць аповед нефармальным і насычаным, В. Локун і В. Русілка ўводзяць у яго гісторыка-краязнаўчы матэрыял, паэтычна апавядаючы пра Палессе, Белавежскую пушчу, знакамiты Камянецкі стоўп і невялікую вёску Кругель на Палессі – малую радзіму і духоўную калыску У. В. Гніламедава. Цытаты з артыкулаў, інтэрв’ю, успаміны і запісы з асабістага архіва Уладзіміра Васільевіча, перамяжоўваючыся з афіцыйнымі біяграфічнымі фактамі, не толькі аказваюцца ўдалымі стылістычнымі «сашчэпкамi», але і вядуць да глыбокага разумення яго светабачання і мыслення.

Аўтары «Палескага дзівасілу» не забываюць згадаць пра блізкіх і родных Уладзіміра Васільевіча: бацьку, маці і асабліва пра дзядулю, беларуса Лявона Сцепанюка, і бабулю Фёклу, рускую, пад апякунствам, духоўным уплывам якіх У. В. Гніламедаў фарміраваўся як асоба і як пісьменнік-гуманіст: «Думаецца, што плённае спалучэнне двух нацыянальных менталітэтаў, дзвюх магутных культур адчуваецца ва ўсім, чым па жыцці займаецца пісьменнік» (с. 8).

Асаблівае месца адводзіцца ў кнізе дзяцінству Уладзіміра Васільевіча, свядомая частка якога прыйшла на вельмі цяжкія, страшныя гады Вялікай Айчыннай вайны. Час ваеннага ліхалецця таксама адбіўся на светапоглядзе У. В. Гніламедава, які заўсёды кажа пра вайну не толькі як пра нацыянальную трагедыю, але і як пра сусветны катаклізм, які разбурае чалавечую асобу.

¹ Локун, В. Палескі дзівасіл : нарыс жыцця і творчасці Уладзіміра Гніламедава / В. Локун, В. Русілка. – Мінск : Беларус. навука, 2022. – 182 с., [12], іл. У далейшым спасылкі на гэта выданне даюцца ў дужках з указаннем старонкі.

В. Локун і В. Русілка досыць унікліва, падрабязна вядуць аповед пра школьныя гады Уладзіміра Гніламедава, яго вучобу ў Брэсцкім педагагічным інстытуце імя А. С. Пушкіна, працу ў Тамашоўскім дзіцячым доме, Інстытуце літаратуры імя Я. Купалы НАН Беларусі, удала, па-майстэрску ствараючы партрэт асобы: «Усе, каму пашчасціла ведаць Уладзіміра Васільевіча асабіста або супрацоўнічаць з ім (у тым ліку і аўтары гэтай кнігі), аднадушна сведчаць пра тое, што гэта чалавек высокіх маральных прынцыпаў, выключнай духоўнай культуры і інтэлігентнасці, здольны пачуць і зразумець суб'яднага, падтрымаць кожнага, запаліць агеньчык надзеі і веры ў сябе» (с. 16).

Вельмі важным уяўляецца тое, што першая частка «Палескага дзівасілу» завяршаецца словамі самога У. В. Гніламедава, якія, на наш погляд, фармулююць яго навуковае, творчае і жыццёвае крэда: «Літаратурную творчасць я разглядаю як з'яву культуры, феномен агульначалавечага і нацыянальнага духоўнага жыцця, які павінен дапамагчы чалавеку глыбей зразумець самога сябе і больш цяпліва ставіцца да навакольнага»; «Адчуванне часу – добрае адчуванне, але варта памятаць, што не мы выбіраем час, а ён выбірае нас. Час, ці назаўваж гэта – эпоха, лёс, некажыя – выбірае нас і будзе лінію нашага жыцця, жыцця грамадства, цэлых краін і кантынентаў» (с. 17). Згадзіцеся, глыбокія, філасофскія, афарыстычныя думкі.

Калі першую частку «Палескага дзівасілу» можна параўнаць з пэўным эцюдам, своеасаблівым подступам да абмалёўкі партрэта, дык у другой частцы – «Глыбіня літаратуразнаўчай думкі» – перад чытачом узнікае цалкам завершаны вобраз У. В. Гніламедава як навукоўцы, літаратуразнаўцы, гісторыка літаратуры і літаратурнага крытыка.

В. Локун і В. Русілка прапануюць аналітычны агляд навуковых прац Уладзіміра Васільевіча, надаючы асаблівую ўвагу найбольш знакавым для беларускага літаратуразнаўства манаграфіям вучонага. Сімптаматычна, на думку аўтараў, што пачатак актыўнай навуковай дзейнасці У. В. Гніламедава супаў з так званай адлігай 1960-х гг., калі ў атмасферы лунаў дух свабоднай думкі, а ў літаратуру прыйшло «пакаленне рамантыкаў, якія верылі ў сябе, у будучыню» (с. 18). Адсюль – цікавасць У. В. Гніламедава да надзённага, цяперашняга, жаданне трымаць руку на пульсе часу, пра што, па трапным назіранні В. Локун і В. Русілка, сведчаць нават назвы яго навуковых прац («Лірычны летапіс часу», «Сучасная беларуская паэзія» і інш.). Заканамерным вынікам гэтага перыяду, на думку аўтараў, становіцца шырокае манаграфічнае даследаванне «Традыцыі і нава-тарства» (1972), дзе «падсумаваны ідэйна-эстэтычны вопыт развіцця беларускай паэзіі 1950–1960-х гг.» (с. 18) і дзе «перад намі “рэльефна” паўстаюць такія выдатныя паэты, як П. Броўка, М. Танк, А. Куляшоў, П. Панчанка, А. Вялюгін, С. Дзяргай, М. Аўрамчык, Р. Барадулін і інш., з выразнымі асаблівасцямі іх мастацкай манеры» (с. 21). Аднак аўтары ідуць далей: акрамя суб'ектыўнага погляду на манаграфію яны прадстаўляюць шматлікія, часта дыскусійныя водгукі на яе пісьменнікаў, публіцыстаў, літаратуразнаўцаў (А. Лойкі, У. Юрэвіча, З. Фініцкай і інш.).

Далей у фокусе ўвагі В. Локун і В. Русілка аказваюцца даследаванні 1970–1980-х гг., такія, як «Упоравень з векам», «Як само жыццё: кніга бягучай крытыкі» і іншыя. Аўтары дэтальна аналізуюць кожную з іх, падкрэсліваючы важнасць гэтых прац для далейшага развіцця нацыянальнага літаратуразнаўства. Так, кажучы пра кнігу «Як само жыццё», куды ўвайшлі літаратурна-крытычныя артыкулы, прысвечаныя творчасці беларускіх пісьменнікаў, яны адзначаюць, што «для даследчыка манера паэта, яго мастацкая індывідуальнасць асацыяваліся з арыгінальнасцю паэтычнага мыслення творцы, яго бачаннем свету. А праз гэта ён імкнецца да больш агульнага, намагаецца выявіць пэўныя тэндэнцыі сучаснага літаратурнага працэсу» (с. 27).

Важнае месца ў аглядзе навуковых работ У. В. Гніламедава адводзіцца кнізе «Сучасная беларуская паэзія: творчая індывідуальнасць і літаратурны працэс», якую аўтары вызначаюць як этапную, паколькі ў ёй даследуецца «працэс суб'ектывацыі мастацкага мыслення ад самых вытокаў беларускай паэзіі да пачатку ХХ стагоддзя» (с. 27). Варта адзначыць, што ажыццёўлены В. Локун і В. Русілкай глыбокі, удумлівы аналіз кнігі па главах, падмацаваны ўдалымі, характарыстычнымі цытатамі як з яе самой, так і са шматлікіх рэцэнзій (Н. Васюкевіч, Л. Гарэлік, А. Жакаў, Т. Рызнічэнка і інш.), дазваляе зрабіць выснову: без «Сучаснай беларускай паэзіі» У. В. Гніламедава нашы веды аб нацыянальным літаратурным працэсе будуць далёка не поўнымі.

Гаворачы аб даследаванні, прысвечаным творчасці Івана Мележа, аўтары «Палескага дзівасілу» адзначаюць наватарства Уладзіміра Васільевіча, які разглядаў творчасць народнага пісьменніка БССР у святле традыцыі нацыянальнага эпасу (с. 42) і праводзіў паралелі паміж творами І. Мележа і мастацкімі пошукамі еўрапейскіх і амерыканскіх пісьменнікаў XIX–XX стст. (О. Бальзака, Э. Заля, Т. Мана, У. Фолкнера) і тым самым пераканаўча даказаў высокую эстэтычную каштоўнасць беларускай літаратуры, а таксама неабходнасць разглядаць яе як неад’емную частку сусветнага літаратурнага працэсу.

Характарызуючы працы У. В. Гніламедава «Ля аднаго вогнішча», «Пафас жыццесцвярджэння», «Класікі і сучаснікі», «Праўда зерня», «Янка Купала: новы погляд», «Ад даўніны да сучаснасці» і інш., В. Локун і В. Русілка пішуць: «Гэтыя кнігі розныя па сваёй мастацкай спецыфіцы, непадобныя ў сэнсе шматстайнасці мастацкіх абліччаў і жанравых дыяпазонаў, але яны аднолькава прапітаны аўтарскай занепакоенасцю пра стан і здабыткі беларускай літаратуры ад яе вытокаў да другой паловы XX стагоддзя» (с. 48) і паказваюць на значнасць ажыццёўленых Уладзімірам Васільевічам даследаванняў не толькі для беларускага літаратуразнаўства, але і, перш за ўсё, для выкладання літаратуры ў школах і ВНУ рэспублікі. Асабліва адзначаецца кніга «Ад даўніны да сучаснасці», дзе, на думку аўтараў, «даследчык зноў вяртаецца да вытокаў літаратуры, выяўляючы іх сувязь з сучасным станам нацыянальнай паэзіі», «ідзе ад самага пачатку, ад вытокаў, сакральнага, што вызначыла і ў далейшым будзе вызначаць характар нацыянальных традыцый» (с. 57). Прыводзячы водгукі рэцэнзентаў (А. Марціновіч, Д. Бугаёў і інш.), В. Локун і В. Русілка абгрунтоўваюць наватарскі падыход У. В. Гніламедава, які, на іх погляд, выяўляецца ў тым, што навуковец «разглядае праблему нацыянальнай асаблівасці айчыннай паэзіі як праблему тэарэтычную і гістарычную адначасова» (с. 57) і вызначае спецыфіку нацыянальнай свядомасці: «Беларускай свядомасці ўласцівы дуалізм, які прызнае два субстанцыянальныя пачаткі: матэрыю і дух» (с. 59). Аўтары ствараюць партрэт вучонага-гуманіста, які ўспрымае мастацтва ў парадыме вечных духоўна-маральных каштоўнасцей і не імкнецца падладжвацца пад часовыя, імгненныя запыты грамадскага асяроддзя.

Сярод велізарнай колькасці буйных работ Уладзіміра Васільевіча аўтары «Палескага дзівасілу» вылучаюць чатырохтомную «Гісторыю беларускай літаратуры XX стагоддзя», выдадзеную пад навуковым кіраўніцтвам акадэмікаў І. Я. Навуменкі, В. А. Каваленкі, У. В. Гніламедава і члена-карэспандэнта НАН Беларусі С. С. Лаўшукі, а таксама манаграфію Уладзіміра Васільевіча «На рубяжы часоў: рускаямоўная поэзія Беларусі». Даючы аналітычны агляд апошняй, В. Локун і В. Русілка падкрэсліваюць своечасовасць яе з’яўлення і значную перспектыўнасць: «Трэба сказаць, што такім чынам вызначаны і прадуктыўныя шляхі навуковых пошукаў у сучаснай літаратуразнаўчай навуцы» (с. 71). Асабліва важкім бачыцца аўтарам тое, што ў кнізе «Аглядавы аналіз... удала дапаўняецца аб’ёмным цытаваннем эстэтычна змястоўных паэтычных тэкстаў і грунтоўнымі абагульненнямі, якія надаюць кнізе маштабную цэласнасць» (с. 71).

Завяршае другую частку кнігі агляд гісторыка-літаратурнага нарыса «Літаратура. Гісторыя. Свядомасць» і двухтомнай анталогіі сучаснай рускамоўнай паэзіі Беларусі «Паэзія рускага слова», створаных у суаўтарстве У. В. Гніламедавым і М. У. Мікулічам. Гаворачы аб нарысе «Літаратура. Гісторыя. Свядомасць», В. Русілка адзначае: «Абапіраючыся на выключна вялікі корпус не толькі літаратуразнаўчых, але і прыродазнаўчых, філасофскіх, гістарычных навуковых крыніц, У. Гніламедаў і М. Мікуліч здолелі стварыць энцыклапедычна поўнае і акадэмічна глыбокае даследаванне вызначальных праблем айчыннай літаратуры ў кантэксце сацыяльна-гістарычнага развіцця народа і фарміравання нацыянальнай свядомасці (с. 78). На яе думку, немалаважна тое, што «навуковыя дэфініцыі нацыянальнага тыпу свядомасці і дамінантных рыс нацыянальнага характару зусім натуральна лучацца з эмацыянальна-вобразным стылем нарыса, што робіць яго не толькі пазнавальным, але і займальным» (с. 80). І гэта, сапраўды, вялікая ўдача! Як часта чытач адкладвае кнігу ў бок толькі таму, што яна напісана сухой, казённай мовай навукі.

Такім чынам, «глыбіня літаратуразнаўчай думкі» ўяўляе сабой вычарпальны аналітычны агляд навуковых прац У. В. Гніламедава, які можна разглядаць як своеасаблівы навігатар для спецыялістаў-філолагаў, якія займаюцца праблемамі беларускай літаратуры XX – пачатку XXI ст. В. Локун і В. Русілка здзейснілі сапраўды тытанічную працу, праштудзіраваўшы тысячы старо-

нак газет, часопісаў і кніг, каб максімальна аб'ектыўна і поўна прадставіць каласальны ўклад, унесены Уладзімірам Васільевічам Гніламедавым у беларускае і еўрапейскае літаратуразнаўства.

Трэцяя частка «Палескага дзівасілу» «Магутная плынь эпасу» раскрывае новую грань таленту У. В. Гніламедава – пісьменніка-эпіка (упэўнена, што для многіх чытачоў гэта можа стаць адкрыццём!). За 20 апошніх гадоў жыцця Уладзімір Васільевіч стварыў серыю раманаў пра жыццё Заходняга Палесся, узяўшы за аснову гісторыю сваёй сям'і. Варта сказаць, што В. Локун і В. Русілка для іх характарыстыкі ўдала выкарыстоўваюць слова «сямікніжжа», што вольна або мімаволі нараджае асацыяцыі з пяцікніжжам Ф. М. Дастаеўскага і падкрэслівае ідэйна-сэнсавы адзінства раманаў У. В. Гніламедава, якія можна разглядаць як гісторыю душы чалавека і народа. Падыходзячы да агляду мастацкай творчасці пісьменніка, В. Локун і В. Русілка адзначаюць не толькі яго сэнсавую і жанравую спецыфіку, але і асаблівасці індывідуальнага стылю Гніламедава-раманіста: «...Празаік стварыў сваю адметную школу пісьма – складана поліфанічную, эпічна-дакументальную, эпічна-аналітычную. Філасофскае, мысліцельнае сінтэзуецца з жыццёвай і гістарычнай канкрэтыкай, быццёвае вынікае з побытавага» (с. 86). Аўтары паслядоўна разглядаюць кожны з 7 раманаў, праводзячы паралелі з класічнымі творамі як беларускіх, так і заходнееўрапейскіх пісьменнікаў, аргументавана даказваючы, што У. В. Гніламедаў працягвае і паглыбляе іх традыцыі, асабліва ў галіне сямейна-бытавой хронікі. В. Локун і В. Русілка адзначаюць, мабыць, ледзь не галоўную асаблівасць эпічнага палатна раманіста – імкненне перадаць этнакультурныя асаблівасці беларускай нацыі і паказаць гісторыю цэлага народа праз прыватнае жыццё адной сям'і. Асаблівую ўвагу аўтары «Палескага дзівасілу» надаюць вобразу галоўнага героя сямікніжжа – Лявону Кужалю, прататыпам якога стаў дзядуля Уладзіміра Васільевіча – Лявонцій Сцепанюк. Менавіта дадзены вобраз, на іх думку, дазваляе пісьменніку праз прызму гістарычных фактаў і дакументаў увесці новую для беларускай літаратуры праблематыку: «Гэты вобраз увасабляе галоўную ідэйную ўстаноўку аўтара – погляд на гісторыю з пункту гледжання беларуса-сялянна, асэнсаванне зямлі і працы на ёй як асновы чалавечага жыцця» (с. 89).

Што істотна важна, В. Локун і В. Русілка не пераказваюць раманы, а ажыццяўляюць глыбокі, дыхтоўны філалагічны аналіз мастацкіх тэкстаў, які ахоплівае як змястоўныя, так і паэтыка-фармальныя аспекты сямікніжжа, выяўляючы ў кожным рамане ўласцівыя толькі яму сэнсавыя, моўныя і стылістычныя асаблівасці. Так, гаворачы пра раман «Уліс з Прускі», яны завастаюць увагу на цытацыі, алюзіях, выкарыстаных аўтарам, на ўвядзенні ім у канву рамана гісторыка-дакументальнага, аўтабіяграфічнага і легендарнага матэрыялу, на асаблівасцях скразной сістэмы вобразаў і спецыфіцы мастацкай канцэпцыі пісьменніка: «У мастацкай канцэпцыі У. Гніламедава вобразы герояў у мініяцюры мадэлююць працэсы інтэграцыі і дыферэнцыяцыі ў народным асяроддзі складаных сацыяльных працэсаў канца XIX і першых дзесяцігоддзяў XX стагоддзя» (с. 104).

Раман «Расія», на думку аўтараў «Палескага дзівасілу», – гэта ўдалае спалучэнне наватарскага падыходу і прытрымлівання літаратурных традыцый. «Наватарства У. Гніламедава ў тым, што ён узнаўляе як малавядомыя (эвакуацыя цэлай беларускай вёскі ў нечакана багатую рускую глыбінку ў 1914 г.), так і апісаныя ў літаратуры падзеі з пункту гледжання сучаснага лёсу двух братніх народаў – рускага і беларускага» (с. 107–108). Літаратурная традыцыя (сувязь з творчасцю беларускіх пісьменнікаў І. Мележа, К. Чорнага, літаратурай «страчанага пакалення», творамі К. Гамсуна, У. Фолкнера і інш.) выяўляецца ў гуманістычнай трактоўцы такіх тэм, як вайна, рэвалюцыя, якія малююцца У. В. Гніламедавым як персаніфікацыя Зла, разбуральнага для свету і знішчальнага для чалавека; агульнасць славянскага дома, любоў да роднай зямлі, сям'і і інш. Галоўнай вартасцю рамана В. Локун і В. Русілка лічаць уласцівы яму псіхалагізм: знешняе дзеянне другараднае, на першы план выходзяць унутраныя маналогі і рэфлексія герояў, іх псіхалагічныя характарыстыкі, якія «ахопліваюць не толькі індывідуальны ўнутраны свет, але і псіхалогію масы, псіхалогію вялікіх калектываў людзей» (с. 120). І ў гэтым зноў бачыцца працяг традыцый класічнай літаратуры, перш за ўсё Л. Талстога і К. Чорнага. Не выпадкова, з пункту гледжання аўтараў, магістральны ў рамане канцэпт дарогі прачытваецца не як шлях індывіда, а як шлях усяго народа.

У рамане «Вяртанне» В. Локун і В. Русілка падкрэсліваюць майстэрства Гніламедава-рэаліста, яго ўвагу да драбнючкіх дэталей, што дазваляе стварыць атмасферу часу; ярка выражаны псіхалагізм, які рэалізуецца праз выкарыстанне ўнутраных маналогаў і няўласна-простаі мовы, і непарыўную сувязь з творчасцю такіх майстроў мастацкага слова, як М. Гарэцкі, І. Мележ, К. Чорны, у творах якіх канцэпт зямлі быў тоесны канцэпту свабоды.

Адметнай асаблівасцю «Валошак на мяжы» В. Локун і В. Русілка лічаць перш за ўсё інтэртэкстуальнасць і майстэрскае выкарыстанне этнаграфічнага матэрыялу, а таксама ўвядзенне ў прастору рамана вершаваных і песенных тэкстаў. Аўтары кажуць, што ў «Вяртанні» і «Валошках на мяжы» «Гніламедава-раманісту XXI стагоддзя ўдалося глыбока ўнікнуць у драматычную сутнасць сацыяльных, духоўных перамен першых дзесяцігоддзяў XX стагоддзя, маштабна адлюстравалі унутраную драму беларускага народа, які ў дадатак да вайны, бежанства і рэвалюцыі павінен быў прайсці і праз польскі ўціск, калі бальшавікі аддалі Польшчы заходнюю частку Беларусі» (с. 121).

Раман «Вайна», на думку В. Локун і В. Русілка, цікавы тым, што ў ім У. В. Гніламедаў ажыццявіў дасканалое даследаванне партызанскага руху ў Заходняй Беларусі. Несумненнай заслугай пісьменніка з'явілася ўменне адысці ад стэрэатыпаў, але і не ўпасці ў маралізатарства, і тым самым даць чытачу магчымасць самому ацаніць падзеі, апісаныя ў рамане. Аб'ектыўнаму погляду аўтара спрыяе выкарыстанне архіўных дакументаў. Адною з галоўных вартасцей «Вайны» В. Локун і В. Русілка лічаць засяроджанасць У. В. Гніламедава на духоўна-маральнай праблематыцы: «Супастаўляючы дзве антынамічныя стыхіі жыцця – вайны і міру, аўтар, як і раней, засяроджваецца галоўным чынам на даследаванні прыроднай трываласці свету. Яго цікавіць не столькі супрацьстаянне гэтых дзвюх стыхій, колькі выяўленне духоўнай дамінанты свету. Гэта вызначае і галоўную канцэпцыю рамана» (с. 134). У той жа час, па іх трапным назіранні, падзеі вайны становяцца для У. В. Гніламедава крыніцай разважанняў пра асаблівасці нацыянальнага характару беларусаў: «Уменне выжываць ва ўмовах несвабоды і грамадскіх трагедый – гэта дамінанта духоўнага самавызначэння і сацыяльнай самарэалізацыі беларусаў як нацыі» (с. 136); «У рамане “Вайна” У. Гніламедаў даследуе важныя рысы нацыянальнага беларускага характару, што выявіліся ў крытычны для нацыі момант: трываласць, цяжкасць, душэўнасць, ахвярнасць, пасіянанасць і саборнасць» (с. 143).

У рамане-хроніцы «Пасля вайны» знайшоў адлюстраванне каларыт пасляваеннага часу. В. Локун і В. Русілка адзначаюць, што малая падзейнасць раманняга сюжэта кампенсуецца ўвядзеннем у тэкст шырокага этнаграфічнага матэрыялу, майстэрскімі апісаннямі, дакладнымі псіхалагічнымі характарыстыкамі і нават лірычным эратызмам. Усё гэта дазваляе аўтарам зрабіць выснову, што ў раманах «Вайна» і «Пасля вайны» У. В. Гніламедаў істотна пашырае межы жанру сямейнай хронікі.

Сёмы раман «Праўда жыве пасярэдзіне», апублікаваны асобнай кнігай у 2022 г., апавядае пра жыццё Заходняй Беларусі ў 1950-я гг. Калі ў шасці папярэдніх раманах галоўнымі героямі былі Лявон Кужаль і яго прыёмны сын Васіль Платонаў, дык у сёмым на першы план выходзіць іх унук і сын Валодзя, чый вобраз мае цалкам аўтабіяграфічны характар. В. Русілка (другі суаўтар у 2016 г., на вялікі жаль, сышла з жыцця) лічыць, што ў гэтым творы, у параўнанні з раней напісанымі, дынаміка дзеянняў яшчэ больш зніжаецца, саступаючы месца ўспамінам аб прыватным жыцці чалавека, якія перарастаюць у біяграфію цэлага пакалення. Не без падставы яна бачыць у гэтым пэўнае падабенства рамана У. В. Гніламедава і эпапеі М. Пруста «У пошуках страчанага часу». Сапраўды, у абодвух творах аўтабіяграфічны матэрыял выступае ў якасці літаратурнага прыёму, які дазваляе пабудаваць новую мастацкую рэальнасць. Менавіта таму В. Русілка прыходзіць да пераканаўчай высновы: «Раман “Праўда жыве пасярэдзіне”, які па жанравых асаблівасцях значна адрозніваецца ад дэтэктыўна-сюжэтнага першага, насычаных гістарычнымі дакументамі наступных твораў ці востраканфліктных раманаў пра вайну і пасляваеннае дзесяцігоддзе, з'яўляецца новым словам пра беларуса ў кантэксце часу, і яркая вобразная сістэма твора – адзін з важнейшых складнікаў яго эстэтычнай вартасці» (с. 163).

Такім чынам, аналітычны агляд мастацкай творчасці У. В. Гніламедава напісаны так па-майстэрску, што чытач, яшчэ не знаёмы з творамі Уладзіміра Васільевіча, абавязкова пажадае іх прачытаць і будзе з нецярпеннем чакаць працягу, на які інтрыгуюча намякае В. Русілка.

Апошняя частка «Палескага дзівасілу» «Сакрэты мастацкага стылю» – лагічнае завяршэнне разважанняў аўтараў аб мастацкім метадзе У. В. Гніламедава, што вызначаецца імі як новы рэалізм і асаблівасці яго індывідуальна-аўтарскага стылю, сярод якіх найбольш істотнымі называюцца арыгінальная наратыўная стратэгія, аўтабіяграфізм і дакументалізм, майстэрства мастацкай дэталі і выкарыстання этнаграфічнага матэрыялу. Усё гэта разам узятая дазваляе пагадзіцца з тым, што «сямейна-гістарычная хроніка У. Гніламедава, у якой глыбока асэнсоўваецца беларускі нацыянальны характар у пераломныя моманты гісторыі, ужо стала самай значнай з’явай сучаснага літаратурнага працэсу і сведчаннем таго, што імкненне да рэалістычнай эпічнай маштабнасці – істотная тэндэнцыя развіцця сучаснай беларускай прозы» (с. 179).

У пасляслоўі да кнігі В. Русілка выказвае меркаванне, што ў першую чаргу яна будзе цікавая філолагам, але дазволіць сабе паспрачацца з аўтарам. Упэўненая, што «Палескі дзівасіл» будзе цікавы не толькі спецыялістам, але і далёкім ад навукі і адукацыі чытачам, тым, каго натхняе беларуская гісторыя, усім аматарам роднага слова, а таксама тым, хто проста марыць пазнаёміцца з выдатным чалавекам, нашым сучаснікам, якім, бяспрэчна, з’яўляецца У. В. Гніламедаў, няхай сабе гэтае знаёмства і будзе толькі завочным.

Пісаць пра сучаснікаў і сучаснасць складана, пісаць жа пра тых, да каго адчуваеш выразную цеплыню і глыбокую павагу, яшчэ складаней: лёгка аказацца суб’ектыўным, аднабаковым. Аднак аўтарам «Палескага дзівасілу» В. І. Локун і В. І. Русілка ўдалося ажыццявіць практычна немагчымае: распавесці пра Уладзіміра Васільевіча Гніламедава глыбока, аб’ектыўна, прачула, пераканаўча, не ўпадаючы ў слаvasлоўе, і распавесці так, што вобраз выдатнага вучонага і таленавітага пісьменніка не засланіў сабою вобраз цікавага, самабытнага чалавека, грамадзяніна, патрыёта, асобы, якая думае, мысліць, дзейнічае, стварае.

Информация об авторе

Развадовская Наталия Анатольевна – кандидат филологических наук, доцент кафедры белорусской и зарубежной литературы. Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка (ул. Советская, 18, 220070, Минск, Республика Беларусь). E-mail: raznat2003@yandex.by

Information about the author

Natalia A. Razvadovskaya – Ph. D. (Philol.), Associate Professor of the Department of Belarusian and Foreign Literature. Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank (18 Sovetskaya Str., Minsk 220070, Belarus). E-mail: raznat2003@yandex.by